

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Lauri Julkunen

Ääni ja kansalaisuus

Eino Karlsbergin nuoruus kuurona 1894–1903

Vuonna 1912 Tukholmassa pidetyssä pohjoismaisessa kuurojen kokouksessa joukko suomalaisia kuuroja esitti Maamme-laulun viittoen. Esityksestä otetusta valokuvasta on tullut osa suomalaisten kuurojen tarinaa, ja tapaus ilmentääkin kuurojenyhteisön järjestäytymistä ja yhteiskunnallista osallistumista omaehtoisesti, viittomakielellä.¹ Yksi kuvassa viittovista miehistä on Hailuodossa vuonna 1886 syntynyt ja myöhemmin Helsinkiin muuttanut papinpoika Eino Karlsberg (vuodesta 1906 lähtien Karilas). Hänestä tuli 1900-luvun alussa maan ensimmäinen kuuro kirjapainotyöntekijä ja keskeinen kuurojen yhdistystoiminnan vaikuttaja. Hän toimi sekä Kuurojen Liiton keskushallituksessa että Helsingin Kuurojenyhdistyksen johtokunnassa yli 40 vuotta ja oli lisäksi perustamassa Suomen Kuurojen Urheiluliittoa toimien sen pitkäaikaisena puheenjohtajana.²

Karlsbergin kiistatta merkittävän kuurojen yhdistysaktiivin uran sijaan tarkastelen tässä artikkelissa sitä edeltänyttä aikaa, hänen nuoruutensa. Ydinkysymyksiä ovat, millaisia rajoituksia ja mahdollisuuksia Karlsberg kuurona nuorena kohtasi varttuessaan kansalaiseksi vuosisadan vaihteessa, ja kuinka hän rakensi identiteettiään noissa puitteissa.³ Karlsbergin nuoruudenkokemukset ja hänen kohtaamansa asenteet valottavat paitsi haasteita, joita osaksi yhteiskuntaa kasvaneet kuurot kohtasivat, myös neuvotteluja kuurojen kansalaisuuden merkityksistä.

Keskityn artikkelissa vuosiin 1894–1902, jolloin Karlsberg kävi Kuopion kuurojenkoulua. Lisäksi tarkastelen koulun jälkeistä vuotta, jolloin hän pohti ammatinvalintaa ja paikkaansa yhteiskunnassa. Aineisto koostuu sekä institutionaalisista että yksityisluontoisista alkuperäislähteistä. Institutionaalisia lähteitä edustavat Karlsbergin

1. Kyseessä on oikeastaan neliosainen kuvasarja. Kuva löytyy useasta kuurojen historiaa käsittelevästä teoksesta, esimerkiksi Suomen kuurojen historiateoksen kannesta. Esityksestä tehtiin myös toisinto Kuurojen Liiton 100-vuotisjuhliin vuonna 2005, <https://viittomakielinenkirjasto.fi/video/maamme-laulu-mieskuoron-esittamana> (15.6.2020). Käytän artikkelissa kuuro-sanaa, joka vastaa parhaiten sitä, kuinka Eino Karlsberg vuosisadan vaihteessa kohdattiin. Aikalaisilmaisuna tekstissä vilahtaa myös nykyisin käytöstä poistunut ”kuuromykkä”, jolla tarkoitettiin sellaista kuuroa, jonka puhumattomuuden syy kuurous oli. Puheopetuksen näkökulmasta se oli merkki kehityskykyisyydestä, sillä mykkyys ei johtunut esimerkiksi ”tylsämielisyydestä” tai puhe-elinten vaurioista. Samalla se oli jo tuolloin ongelmallinen käsite, sillä kuurojen opetuksen tavoitteena oli nimenomaan opettaa kuurot puhumaan huulilla. Nykyään puhutaan usein viittomakielisistä, jolloin korostetaan kuurojen ja muiden viittomakieltä käyttävien asemaa kielellisenä ja kulttuurisena vähemmistönä. Ks. esim. Minna Harjula, *Vaillinaisuudella vaivatut. Vammaisuuden tulkinnat suomalaisessa huoltokeskustelussa 1800-luvun lopulta 1930-luvun lopulle*. SHS 1996, 51–54; Anja Malm & Jan-Ola Östman, *Viittomakieliset ja heidän kiensä*. Teoksessa Anja Malm (toim.) *Viittomakieliset Suomessa*. Finn lectura 2000, 9–32.

2. Ks. esim. *Kuurojen lehti* 5/1969, 8–9.

3. Identiteettiä analyttisenä käsitteenä on myös kritisoitu. Ks. Rogers Brubaker & Fredrick Cooper, *Beyond “Identity”. Theory and Society* 29 (2000), 1–47. Itseään tulkitsevana eläimenä ihminen, kuuro ja kuuleva, tarvitsee paikkansa maailmassa. Identiteetin rakentamisella viitataan tuon paikan etsimiseen. Hermeneuttisesta ihmiskäsityksestä ks. Arto Laitinen, *Itseään tulkitseva eläin. Charles Taylor ja filosofinen ihmistutkimus*. Gaudeamus 2009.

luokan luokkapäiväkirjat sekä valituin osin käytetyt opetusmateriaalit. Lisäksi olen hyödyntänyt koulun johtajan Kustaa Killisen *Suomen Aistivalliskoulujen lehteen* kirjoittamia artikkeleita, joissa hän avaa omia ja koulunsa opetusperiaatteita. Yksityisluontoisia lähteitä edustavat Einon isän Niilo Karlsbergin hänelle kouluaikana kirjoittamat kirjeet sekä koulun johtaja Killisen Einolle koulun päätyttyä lähettämät kirjeet. Valitettavasti Eino Karlsbergin omat kirjeet eivät ole kummasakaan tapauksessa säilyneet. Artikkelin tärkein lähdekokonaisuus on Karlsbergin ainekirjoitusvihko vuosilta 1899–1903. Vihkon aineet ja muut kirjoitukset asettuvat institutionaalisen ja yksilöllisen välimaastoon. Kirjoitukset olivat osa kouluopetusta, mutta niissä Karlsberg näyttäyty myös luovana ja ”pedagogisen objektin”⁴ roolin ulkopuolisena toimijana. Vammaishistorian yhtenä ongelmana on se, että lähteet ovat usein muiden

■ Kuva 1. Suomalainen viittomakuoro viittomassa Maamme-laulua Tukholmassa vuonna 1912 järjestetyssä kuurojen kokouksessa. Eino Karilas (Karlsberg) on kuvassa viides oikealta katsottuna. Lähde: Työväen museo Werstas/Kuurojen museo.

kuin vammaisten itsensä tuottamia, ja kuurojenkin historiaa on tarkasteltu useimmiten erilaisista instituutioista käsin.⁵ Tämän artikkelin kohdalla ainekirjoitusvihko tuo Einon kokijana institutionaalisen näkökulman rinnalle.

Eino Karlsbergin ja muiden hänen sukupolvensa kuurojen koulunkäyntiä leimasi oralismin eli puheopetusmenetelmän ehdoton valta-ase.⁶ Kuurot haluttiin sopeuttaa kuulevien yhteiskuntaan opettamalla heidät vaivoin puhumaan, mutta viittomiseen suhtauduttiin negatiivisesti tai se kiellettiin kokonaan. Suomessa puheopetus sinetöitiin vuoden 1892 aistivalliskouluasetuk-

4. Günther List, *Deaf History. A Suppressed Part of General History*. Teoksessa John Vickerey Van Cleve (toim.) *Deaf History Unveiled. Interpretations from the New Scholarship*. Gallaudet University Press 1993, 123–124.

5. Ks. Penny Richards & Susan Burch, Documents, Ethics, and the Disability Historian. Teoksessa Michael Rembis, Catherine Kudlick & Kim Nielsen (toim.) *The Oxford Handbook of Disability History*. University of Oxford Press 2018, 162–163; Elizabeth Bredberg, Writing Disability History. Problems, Perspective and Sources. *Disability and Society* 14:2 (1999), 191–194; Eeva Salmi, Kielelliset käänneet kuurojen opetuksessa. Teoksessa Joel Kivirauma (toim.) *Muuttuvat marginaalit. Näkökulmia vammaistutkimukseen*. Kehitysvammaliitto 2008, 11–12.

6. Käytän aiemmassa tutkimuksessa käytettyä jaottelua oralismi/manualismi. 1700-luvun kuluessa syntyi kaksi kuurojen opetuksen koulukuntaa, joista oralismi nojasi puheeseen ja manualismi viittomiseen opetuksen menetelmänä ja tavoitteena. 1800-luvun lopulla puhemenetelmä syrjäytti viittomakielen käytön maailmanlaajuisesti. Ismi-päätte tuo hyvin esiin, että kyse oli opetusmenetelmää laajemmasta ajattelutavasta ja vastauksesta kuurojen ”ongelmaan”. Todellisuus-

nessa, joka yhtenäisti kuurojenopetuksen maassa ja asetti sen osaksi julkista koulutusjärjestelmää. Sen jälkeen viittomakieli jäi vain aikuisten ja puhumaan oppimattomien kuurojen opetusmenetelmäksi.⁷ Aiemman tutkimuksen mukaan oralismilla oli yhteys kansakuntien rakentamiseen. Viittomakielen pelättiin eristävän kuurot kansallisista kulttuureista, ja oralismi yleistyikin Suomessa samaan aikaan kuurojenopetuksen valtiollistumisen kanssa.⁸ Valtiollisissa kouluissa korostettiin kuurojen kasvattamista työtä tekeviksi ja itsensä elättäviksi yhteiskunnan jäseniksi.⁹ Myös tämä tavoite puolsi puheopetusta, sillä työelämän uskottiin vaativan suullista kommunikaatiota.

Minna Harjulan mukaan Eino Karlsbergin kaltaiset kuurot luokiteltiin 1800-luvun lopun huoltokeskustelussa ”kehityskykyisiin”, joiden kasvatukseen ja koulutukseen kannatti panostaa. Kuurouden yläkäsitteenä huoltokeskusteluissa oli ”aistivallinen”, jonka alle luokiteltiin kuurojen ohella sokeat ja joskus myös ”tylsämieliset”.¹⁰ Vaikka puheopetuksen tavoitteena oli sopeuttaa kuurot kuulevien yhteiskuntaan, aiempi tutkimus on osoittanut, että käytännössä heidät jätettiin toisen luokan kansalaisiksi, jotka *selviytyivät* kuulevien maailmassa, mutta eivät pystyneet osallis-

tumaan siihen tasapuolisesti.¹¹ Rinnakkaisena ilmiönä oralismille alkoi viittomakielisen yhteisön järjestäytyminen. Einon aloittaessa koulun maassa oli yksi kuurojenyhdistys, mutta hänen valmistuessaan niitä oli jo kuusi.¹² Oralismi toi kuitenkin omat haasteensa myös viittomakielisen yhteisön kehittymiselle.

Artikkeli nojaa välttämään kokemushistorialliseen tutkimusotteeseen tähdäten historiallisen kokemuksen ymmärtämiseen yksilöllisen ja rakenteellisen vuorovaikutuksessa.¹³ Taustaoletuksena on kokemuksen kulttuurisidonnaisuus, mikä tarkoittaa, ettei pyrkimyksenä ole paikantaa ”aitoa” kokemusta kuuroudesta vaan pohtia yksilöllisen kokemuksen rakenteellisia ehtoja. Elämäkerrallinen lähestymistapa puolestaan mahdollistaa laajemman ilmiön, tässä tapauksessa kuurojen kansalaiskasvatuksen, tarkastelemisen yksilöllisesti elettyinä historiallisena kehityskulkuna.¹⁴ Kuulevana historian tutkijana en väitä pystyväni ymmärtämään kaikilta osin sitä maailmaa, jossa kuurot ovat eläneet ja elävät. Kuurojen elämismaailman sijaan artikkelin ytimessä on kuurojen ja kuulevien kohtaaminen, joka on osa yleistä historiaa, suomalaisen yhteiskunnan historiaa ja jopa globaalihistoriaa.¹⁵ Samoin yleiset yhteiskuntahistorialliset teemat, kuten kansalaisyhteis-

nessa jaottelu ei ollut aina näin jyrkkä, vaan puhe-, kirjoitus- ja viittomamenetelmiä käytettiin rinnakkain. Poikkeuksena olivat puhtaasti oralistiset koulut, joissa puhe oli sekä opetuksen tavoite että ainoa hyväksytty opetusmenetelmä. Ks. esim. Eeva Salmi & Mikko Laakso, *Maahan lämpimään. Suomen viittomakielisten historia*. Kuurojen Liitto ry 2005.

7. Tuula Vuolle, *Paikallisesta hyväntekeväisyydestä valtion asiaksi. Aistivallisen ja raajarikkoiskoulutus Suomessa 1846–1892*. Studia Historica Jyväskyläläisiä. Jyväskylän yliopisto 1993, 47, 164; Salmi & Laakso 2005, 36–49, 157–158; Toivo Nygård, *Erilaisten historia. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa*. Atena 1998, 170–171. Kuurojen omassa viitotussa perinnetiedossa oralismin valtakautta muistellaan ”pimeänä” aikana verrattuna sitä edeltävään viittomakielisen opetuksen aikaan. Oralismi vaikutti kuuroihin ja heidän yhteisöihinsä 1900-luvun lopulle saakka. Ks. Salmi 2008, 13.
8. Ks. esim. Douglas C. Baynton, *Forbidden Signs. American Culture and the Campaign against Sign Language*. The University of Chicago Press 1996, 16; Salmi & Laakso 2005, 146–147; Salmi 2008, 34–35; Edwards 2012, 148.
9. Harjula 1996, 92–93; Nygård 1998, 186–187; Salmi & Laakso 2005, 51–52.
10. Harjula 1996, 196.
11. Ks. esim. Goedele A.M. De Clerck, & Josephine Hoegaerts, *Intercession, Emancipation, and a Space In Between. Silence as a Mode of Deaf Citizenship in the Nineteenth Century and Today*. DiGeSt. *Journal of Diversity and Gender Studies* 3:2 (2016), 29–30.
12. Salmi & Laakso 2005, 86–87. Suomessa viittomakielinen yhteisö alkoi syntyä ensimmäisten kuurojenkoulujen pohjalta 1800-luvun puolivälissä. Laajemmin kuurojenyhteisö alkoi organisoitua vasta 1800-luvun lopulla. Väkirikkaammissa maissa oli syntynyt vireitä viittomakielisiä yhteisöjä jo aiemmin. Ks. esim. R.A.R. Edwards, *Words Made Flesh. Nineteenth-Century Deaf Education and the Growth of Deaf Culture*. New York University Press 2012, 1–2.
13. Kokemushistoriasta sateenvarjona erilaisille kokemuksen kulttuurisidonnaisuudesta kiinnostuneille historian tutkimuksen lähestymistavoille ks. Ville Kivimäki, Reittejä kokemushistoriaan. Menneisyyden kokemus yksilön ja yhteisön vuorovaikutuksessa. Teoksessa Johanna Annola, Ville Kivimäki & Antti Malinen (toim.) *Eletty historia. Kokemus näkökulmana menneisyyteen*. Vastapaino 2018, 9–38.
14. Ks. Elämäkerrallisesta lähestymistavasta esim. Heini Hakosalo, Seija Jalagin, Marianne Junila & Heidi Kurvinen, Johdanto. Elämää suurempaa. Teoksessa Heini Hakosalo et al. (toim.) *Historiallinen elämä. Biografia ja historian tutkimus*. SKS 2014, 7–23.
15. List 1993, 115–116; Joseph Murray, *Taking a Transnational Approach to Deaf History*. Teoksessa Tomas Hedberg (toim.) *No History, No Future. Proceeding of the 7th DHI International Conference, Stockholm 2009*. Swedish Deaf History Society 2011, 20–22.

■ Kuva 2. Karlsbergien perhe Hailuodon papilan puutarhassa vuonna 1893. Eino seisoo kuvassa keskellä. Lähde: Yrjö Karilaan arkisto.

kunnan synty, poliittinen modernisaatio ja fenomanian nousu kielikysymyksineen, kuuluvat myös kuurojen historiaan. Kuurojen ja kuurouden historiaan päätee myös marginaalihistoriaan yleensä liitetty huomio, että kunkin aikakauden ”poikkeavuuden” tulkinnat kertovat ajan yleisistä arvoista ja normeista, ”normaalista”.¹⁶

Artikkeli etenee Eino Karlsbergin koulutien alusta Killisen opetusmenetelmiin, Einon asemaan hänen perheessään ja lopulta ensimmäisiin yrityksiin kurkotella kohti kuurojenyhteisöä. Vaikka tarkastelen Karlsbergiä kuurouden kautta, tarkoituksena ei ole väittää, että se olisi ollut ainoa häntä määrittävä ominaisuus. Kuurouden ohella hänen elämänsä muovasivat esimerkiksi sosiaalisen aseman, sukupuolen ja iän kaltaiset kategoriat.¹⁷ Artikkelin pohjalta ei voidakaan esittää, millaista vuosisadan vaihteen kuurojen

nuorten elämä keskimäärin oli. Tilastollisessa mielessä Eino oli säätyläistaustansa vuoksi poikkeustapaus. Hänen taustansa ja myöhempi toimintansa kuurojenyhteisössä selittävät myös sen, että hänen ainekirjoitusvihkonsa ja muu lähdeaineisto ovat säilyneet.¹⁸ Tämä artikkeli on siten Einon poikkeuksellisuuden ansiota; esimerkiksi hänen luokkakavereistaan historian tutkimus ei tule koskaan tietämään ja kertomaan mitään.¹⁹

Kodin piiristä puhekoulun rutiineihin

”Kun vanhemmat huomasivat, että minä olen kuuromykkä, niin he rupesivat ajattelemaan millä tavalla kuuromykkä voi oppia puhumaan ja päät-

16. Harjula 1996, 16; Baynton 1996, 2; Pirjo Markkola, Marginaali historian keskipisteessä. Teoksessa Jarmo Peltola & Pirjo Markkola (toim.) *Kuokkavieraiden pidot. Historian marginaalista marginaalihistoriaan*. Vastapaino 1996, 7–19; Catherine J. Kudlick, Disability History. Why We Need Another “Other”. *The American Historical Review* 108:3 (2003), 765.

17. Ks. Susan Burch & Michael Rembis, Re-Membering the Past. Reflections on Disability Histories. Teoksessa Susan Burch & Michael Rembis (toim.) *Disability Histories*. University of Illinois Press 2014, 2–3.

18. Eino oli 1950-luvulla tekemisissä Turun kuurojenkoulussa tuolloin sijaitsevan kuurojen opetuksen museon kanssa, ja luultavasti näin hän päätyi lahjoittamaan aineistoaan museolle. Ks. museosta Kierimo 1955, 184. Tätä kautta aineisto kulkeutui nykyisen Kuurojen museon kokoelmiin.

19. ”Tavallisen kuuron” jäämisestä varjoon historiassa ks. myös Salmi 2008, 12.

tivät lähettää minut Kuopion Kuurojen kouluun.” Näin 16-vuotias Eino Karlsberg aloitti keväällä 1902 kirjoittamansa omaelämäkerrallisen muistelmaan kouluajastaan. Kirjoitus oli luultavasti opettajan kehotuksesta laadittu, opetuksen pääkohdat kiteyttävä ja samalla kuuron nuorukaisen itseymmärryksen sanallistava kuvaus siitä, mitä kahdeksan kouluvuoden aikana tapahtui. Alkupisteinä oli vanhempien huoli lapsensa mykkyydestä, lopputuloksena puhekykyinen, isänmaata ja Jumalaa rakastava kansalainen, joka tosin epäili puheääntään huonoksi. Opettaja joutui tekemään kirjoitukseen vain yhden korjauksen. Eino oli kirjoittanut oppineensa puhumaan ”huulilla”, mutta opettaja yliviivasi täsmennyksen tarpeettomana.²⁰ Oralistisessa koulussa oli vain suulla puhumista, mutta tämä viesti ei ollut mennyt – opettajan harmiksi – vuosien opettelunkaan jälkeen täysin perille.

Karlsbergien perheessä arvostettiin koulutusta, ja luultavasti Einon lähettäminen kuurojen kouluun vuonna 1894 oli itsestään selvää.²¹ Puhekoulut oli tarkoitettu puheopetuksen kannalta kehityskykyisille ja Kuopion koulun tapauksessa 8–10-vuotiaina koulun aloittaville ”kuuromykkille”. Kehityskykyisyys arvioitiin hakemisen yhteydessä lähetettävällä kyselylomakkeella, jolla selvitettiin muun muassa kuuroutumisikä, kuurouden syy sekä olemassa olevat puhe- ja kirjoitustaidot. Einon kohdalla edellytykset täyttyivät. Hän oli sopivan ikäinen ja kuurouden syynä oli isän merkinnän mukaan vauvana sairastettu ”punarokko”, ei älyllinen heikkous tai elimelliset viat. Puhua hän ei vielä osannut, mutta oli harjoitellut jo kirjoittamista jonkin verran.²²

Askel kodin piiristä kouluun oli kuuroille lapsille suurempi kuin kuuleville. Tavallisesti heillä ei ollut yhteistä kieltä vanhempiensa kanssa eikä siten myöskään käsitystä koulusta.²³ Edellä mainitussa koulumuistelmassaan Eino kertoo, kuinka hämmentävä isän kanssa tehty matka Kuopioon oli höyryvetureineen ja vimmatusti tärisevine junavaunuineen. Perillä Kuopiossa Eino luuli heidän palanneen Ouluun, mutta joutui pettymään: ”Tulin murheelliseksi ja minä olin kaukana kotipaikasta vieraassa kaupungissa.” Kun isä lähti paluumatkalle ilman Einoa, hän jäi kouluun itkemään.²⁴ Kirjoituksen kasvukertomuksen luonne saattaa painottaa koulun aloittamisen draamatisuutta, mutta muistelman antaa kuitenkin käsityksen kokemuksen outoudesta.²⁵ Alkujärkytys luultavasti loiveni, kun kuurot tutustuivat kouluun ja muihin oppilaisiin. Monet kohtasivat koulussa ensimmäistä kertaa toisia kuuroja, mikä varmasti lievitti koti-ikävää ja edesauttoi oppilaiden yhteenkuuluvuutta. Einon luokalla aloitti yhteensä 13 oppilasta, joista suurin osa oli maaseudun tilattoman väestön ja talollisten lapsia. Yhteensä koulussa oli tuolloin 90 oppilasta, mutta määrä kasvoi 1890-luvun kuluessa.²⁶

Kuopion kuurojenkoulussa oli siirrytty puheopetukseen ensimmäisenä Suomessa vuonna 1874, mutta vasta vuonna 1880 johtajaksi tulleen Kustaa Killisen myötävaikutuksella siitä alettiin kehittää saksalaistyyppistä puhdasta puhekoulua. Viittominen oli siten kielletty niin oppitunneilla kuin vapaa-ajallakin.²⁷ Kuurojenopetuksen ohella Killinen oli yhteiskunnallisesti aktiivinen toimien muun muassa valtiopäivillä porvarissäädyn nuorsuomalaisena edustajana. Lisäksi hän

20. Työväenmuseo Werstaan / Kuurojen museon kokoelmat (KMK). Eino Karilasta koskevat asiakirjat (EKA). Ainekirjoitusvihko (AV). Muistelmia koulun ajastani.

21. Perheestä ks. Yrjö Karilas, *Niilo Karilas ja hänen sukunsa*. Suvun jäsenet 1971.

22. Kansallisarkisto (KA). Kuopion kuurojenkoulun arkisto (KK). Hb:1 Oppilashakemukset (1887–1940). Kuopion Kuuromykkäinkoulun kysymyskaava. Eino Sakari Karlsberg.

23. Ei ole tietoa, kuinka Eino kommunikoi perheensä kanssa ennen koulun aloittamista. Yleensä kuurot lapset kehittävät ns. kotiviittomiston kommunikoidakseen kuulevien perheenjäsentensä kanssa. Ks. esim. Riitta Vivolin-Karén, *Me suuret lehtorit. Suomalaisen viittomakielen opetuksen kehittymisestä*. Kuurojen Liitto ry 2002, 5. Kuulevaan perheeseen syntyvillä kuuroilla on ollut usein myös kielettömyyden kokemuksia varhaislapsuudessa. Ks. esim. Liisa Rantala, *Sielunhoitajat sillanrakentajina. Kirkon kuurojentyo 1896–1882*. Kuurojen liitto ry 2010, 26.

24. KMK EKA AV. Muistelmia koulun ajastani.

25. Koulun aloittaminen kuuroille voimakkaana kokemuksena on huomioitu myös aiemmassa tutkimuksessa. Ks. esim. Edwards 2012, 53.

26. Kansallisarkisto (KA), Kuopion kuurojenkoulun arkisto (KKA), Bbb:2 Oppilasmatrikelit (1862–1908); *Suomen Aistivalliskoulujen lehti* (SAL) 8–9/1895, 136; Antero Karttunen, *Mies, joka ehdotti naisille äänioikeutta. Kustaa Killisen elämäkerta*. Minerva 2006, 65.

27. Vuolle 1993, 158, 164; Salmi & Laakso 2005, 151. Puheopetuksen siirtymisestä Suomessa ks. Salmi 2008, 20–22. Killinen pohjasi uudistuksensa Ruotsiin tekemänsä opintomatkan kokemuksiin. Hän seurasi myöhemminkin kuurojenopetuksesta käytävää kansainvälistä keskustelua. Ks. Karttunen 2006, 59–61.

oli kiinnostunut muinaistutkimuksesta, kansanperinteen keräämisestä ja oli perustamassa Kuopion Isänmaallista Seuraa.²⁸ Kuurojenopetuksen valtiollistuminen, puheopetuksen voittokulku ja kuurojen suomalaistaminen olivat toisiinsa kietoutuneita kehityskulkuja, jotka kohtasivat selkeimmin juuri Killisen koulussa.

Eino oli taustansa vuoksi poikkeuksellinen oppilas, mikä näkyy hänen isänsä ja Killisen ennen koulun alkua käymästä kirjeenvaihdosta. Killinen ilmoitti, että koulun oppilaat majoittuivat yleensä ensin koulun asuntolaan, jossa saivat ruoan koulun puolesta, ja muuttivat sitten yläluokilla kortteereihin. Koska suurin osa oppilaista oli ”varattomamman kansanluokan lapsia”, ravinto pidettiin yksinkertaisena, eikä ”herrasruokaa” tarjottu. Toisena vaihtoehtona oli majoittaa Eino alusta alkaen asuntola kalliimpaan kortteeriin.²⁹ Isä vastasi lähes loukkaantuneesti Einon pystyvän hyvin asumaan internaatissa: ”Miksei hän siinä tulisi toimeen, missä muutkin, eihän kotonakaan ylellisesti eletä!”³⁰ Niilo Karlsberg oli itse ollut talonpoikaisylioppilas ja pyrki toteuttamaan elämässään säätyläistavoista irrottautuvaa kansanomaista pappisideaalaa. Papinpojalle sai siten kelvata sama kuin muillekin. Tämä ei tosin koskenut kaikilta osin perheen kuulevia lapsia, jotka saivat alkuopetuksen kotona ja menivät sitten Oulun oppikouluihin.³¹ Kuurojen vähäisen määrän vuoksi kuurojenopetuksessa ei vallinnut erilliskoulujärjestelmää, mikä saattoi edesauttaa kuurojenyhteisön syntyä.

Kahdeksanvuotisen koulun oppimäärä pyrki vastaamaan kansakoulua, vaikka vuoden 1892 asetuksessa ei mainittu opetussuunnitelmasta mitään. Aikaa vievän kieliopetuksen vuoksi tuntimäärät olivat jopa suurempia kuin kansakoulussa.³² Suomen kielen ja puhetaidon ohella koulussa opetettiin kaunokirjoitusta, uskontoa, laskentaa,

maantietoa ja käsitöitä, mutta niihinkin mentiin kieliopetus edellä.³³ Einon luokan opetus alkoi syyskuun alussa opettajatar Linda Aschanin johdolla hengitys- ja puhaltamisharjoituksilla, suunvoimistelulla sekä huulitalukemisen ja äänteiden opettelulla. Puheharjoituksiin sisältyi paljon fyysistä tunnustelua ja erilaisia apuvälineitä, joilla oppilaille pyrittiin havainnollistamaan äänen tuottamisen lihastekniikoita. Oppilaat asettuivat tunneilla puoliympyrään, jotta he näkivät toisensa ja opettajan suunliikkeet tarkasti. Äänteistä edettiin tavuihin ja lopulta kokonaiseen sanoihin, joiden opettelussa käytettiin apuna kuva-arkkeja. Opetus alkoi oppilaiden elinpiiriin kuuluvilla ja luokkahuoneen käytäntöihin liittyvillä yksinkertaisilla sanoilla, joista edettiin vähitellen kohti monimutkaisempia ja abstraktimpia käsitteitä.³⁴

Einon ensimmäisistä lukuvuosista ei ole jäänyt luokkapäiväkirjan ja muistelmatekstin lisäksi muita lähteitä, joten on vaikea arvioida, kuinka hän selvisi alkujärkytyksestä ja sopeutui puhekoulun rutiineihin. Ainoat Einoa yksilöivät tiedot ovat luokkapäiväkirjaan merkityt rikkomukset toiselta luokalta lähtien. Yleensä kyse oli ”tottelemattomuudesta”, johon syyllistyi samalla muutama muukin oppilas.³⁵ Luokkapäiväkirja ei kerro, mihin tottelemattomuus kohdistui, mutta vihjaa, että oppilaat alkoivat nopeasti muodostaa ryhmiä, joissa uhmasivat koulun järjestyssääntöjä. Näkökulmasta riippuen se oli joko merkki kouluympäristöön sopeutumisesta tai sopeutumattomuudesta. Toisaalta lukuisat rikkomukset ja rangaistukset kertovat koulun ankarasta kurista ja pikkutarkoista käytänteistä.

Kieliopetuksesta kuuroidentiteettiin

Oralistit uskoivat, että kuuloaisti oli kielen oppimisen ja siihen kytköksissä olevan rationaalisen ajattelun kehittymisen kannalta keskeisin aisti.

28. Killisen elämästä ja toiminnasta ks. Minna Harjula, Killinen, Kustaa. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. SKS 1998, <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-006147> (15.6.2020); Karttunen 2006.

29. KMK EKA, Kustaa Killinen Niilo Karlsbergille Kuopiossa 2.4.1894. Eino asui sitten kaksi ensimmäistä kouluvuottaan internaatissa ja meni sen jälkeen kortteeriin.

30. KA KK, Hb:1 Oppilashakemukset (1887–1940), Niilo Karlsberg Kustaa Killiselle Helsingissä 28.4.1894.

31. Lauri Julkunen, *Kynällä ja Sanalla. Yrjö Karilas poikien kasvattajana 1910–1960-luvulla*. Kirjoittajan hallussa oleva julkaisematon käsikirjoitus [tulossa].

32. Salmi & Laakso 2005, 170–171.

33. Salmi 2008, 23. Uskonnonopetus nähtiin erityisen tärkeänä. Koulu valmisti kuuroja rippikoulua varten, ja oppilaat pääsivät koulusta valmistuessaan myös ripille. Ks. Rantala 2010, 33–34.

34. KA KK, Ae:1 Luokkapäiväkirjat (1892–1899), I luokka 1894–1895; Salmi 2008, 23–24.

35. KA KK, Ae:1 Luokkapäiväkirjat (1892–1899), II luokka 1895–1896; Myöhemmin häntä rangaistiin muun muassa huonosta käytöksestä, laiskuudesta ja petoksesta. Ks. esim. KA KK, Ae:1 Luokkapäiväkirjat (1892–1899), IV luokka 1897–1898.

Heidän mukaansa kielen opettelu ilman ääntä jätti kuurot väistämättä kielitaidoltaan ja samalla älyltään puutteellisiksi.³⁶ Killinen vertasi eräässä kirjoituksessaan kielen oppimista näköaistitsee ikkunan kautta suoritettuun muuttoon, jolloin raskaimmat ja hienoimmat esineet jouduttiin jättämään ulkopuolelle. Tilannetta ei auttanut viittominen, jonka Killinen myönsi olevan kuurojen ”luonnollinen äidinkieli”, mutta joka visuaalisena kommunikointitapana jätti ajattelunkin käsitteellisen sijaan kuvalliseksi.³⁷ Väitteidensä tueksi hänellä ei ollut esittää tutkimuksia tai muita vakuuttavia perusteluja; aikakauden muiden oralistien tapaan hän väheksyi viittomista pitäen sitä jonkinlaisena pantomiimina.³⁸

Oralismin lupaus oli haasteista huolimatta tehdä kuuroista *lähes* kuulevien kaltaisia kom-

■ Kuva 3. Opetustilanne Kuopion kuurojenkoulusta 1890-luvulla. Oppilas tunnustelee opettajan kaulalta oikean tavan tuottaa puhetta. Kuvaaja: Victor Barsokevitch. Lähde: Kuopion kulttuurihistoriallinen museo.

munikoojia ja siten vapauttaa heidät kuurouden aiheuttamasta eristystilasta.³⁹ Yksinkertaisten sanojen opettelu onnistui kuva-arkkeja ja havainto-opetusta hyödyntämällä, mutta mitä laajempiin ja abstraktimpiin aiheisiin mentiin, sitä enemmän jouduttiin käyttämään erilaisia soveltavia menetelmiä.⁴⁰ Saksalaisen puhekoulu- perinteen mukaan kaiken kuuroille annettavan opetuksen tuli tähdätä kieli- ja puhetaidon kehittymiseen. Tavoitteena oli, että he oppisivat kielen samassa järjestyksessä ja samalla tavalla

36. Ks. esim. Lauri Siisiäinen, Foucault and deaf education in Finland. *Nordic Journal of Social Research* 7 (2016).

37. Kust. Killinen, Kuinka kuuro ajattelee? *SAL* 9/1901, 157.

38. Viittomakieleen alettiin kohdistaa kielitieteellistä huomiota vasta 1960-luvulla, jolloin huomattiin, että kyse on puhuttujen kielten kaltaisesta rakenteeltaan ja kieliopiltaan kehittyneestä kielestä. Ks. esim. Oliver Sacks, *Käsien kieli. Matka kuurojen maailmaan*. WSOY 1992, 98–99. Yksikkömuodostaan huolimatta viittomakieli ei ole yksi kieli, vaan kullakin kulttuurialueella on omat viittomakielensä. Suomalainen viittomakieli alkoi kehittyä maan ensimmäisissä viittomakouluissa 1800-luvun puolivälissä. Kieli pohjautui Tukholman Manilla-koulussa viitottuun kieleen.

39. Harjula 1995, 77; Salmi & Laakso 2005, 145–146.

40. Havainto-opetuksessa opeteltavaa esinettä tai asiaa katseltiin, haisteltiin, tunnusteltiin ja maisteltiin. Ks. Kust. Killinen, Havainto-opetuksen laajentamisesta. *SAL* 2/1902, 19.

käytännön kautta kuin kuulevat lapset.⁴¹ Oralistista opetusta Yhdysvalloissa tutkineen Douglas C. Bayntonin mukaan ajatus puheen oppimisesta ”luonnollisessa järjestyksessä” oli keskeinen osa puhekoulujen normalisoivaa ideologiaa.⁴²

Killisen mukaan yksi kuurojenopetuksen ongelmista oli, että havaintojen kautta saavutettu kielitaito jäi herkästi muistinvaraiseksi toistamiseksi, jolloin puheestakin tuli aidon kommunikoinnin sijaan matkimista.⁴³ Tämän vuoksi kieltä tuli harjoitella käytännön tilanteiden ja esimerkkien kautta. Keskeisin Killisen koulussa käytetty soveltavan kieliharjoituksen muoto oli päiväkirja- tai ainekirjoitusmenetelmä, jonka Killinen oli tuonut eräältä opintomatkaltaan.⁴⁴ Oppilaita kehoitettiin alaluokilta lähtien kirjoittamaan omia merkintöjä vihkoon, joka kulki aina mukana. Teksteissä edettiin kopioinnista vähitellen kohti itsenäisempiä kirjoituksia.⁴⁵ Lisäksi vihkoon harjoiteltiin ja luonnosteltiin erilaisia tekstityyppejä, kuten kirjeitä. Soveltavat kirjoitusharjoitukset tukivat puheopetusta siten, että ensin puhuttiin vapaasti jostain aiheesta ja sitten kirjoitettiin siitä vihkoon, tai toisinpäin.⁴⁶ Tavoitteena oli oppia käyttämään kieltä eri yhteyksissä ja sitä kautta osallistua aidommin vuorovaikutukseen kuulevien kanssa.

Abstraktien käsitteiden opettamista varten Killinen oli laatinut jo vuonna 1882 erästä ruotsalaista kirjaa mukaillen oppikirjan, joka sisälsi 100 tarinaa erilaisista ihmisiin liitettävistä ominaisuuksista. Vaikka muodollisesti kyse oli sisäluku- ja kielitaitoharjoituksista, tarinat olivat hyvin moralistisia ja opettavia. Kirjan esipuheessa Killinen myönsi, että tavoitteena oli vaikuttaa kuurojen asenteisiin tarinoiden kautta, ”heissä kun on suljettuna sielun ovi, jonka kautta

eniti [eniten] tuntoa valistavat vaikuttimet, äänet, sieluun pääsevät.” Tarinoita sovellettiin opetuksessa niin, että oppilaat saivat kysyä itseltään ja toisiltaan, ”oletko tai tahdotko olla sellainen kuin kappaleessa kerrotaan”.⁴⁷ Einon luokalla kirjasta opiskeltiin esimerkiksi kolmantena vuonna tarinat Ontuva, Kyttyräselkäinen, Kaksi raajarikkoa, Sokea, Silmäpuoli, Kuuro, Kuuromykkä, Perso, Kaunis nuorukainen, Juoppo, Kohtuullinen ja Herkkusuu.⁴⁸ ”Kaksi raajarikkoa” kuului esimerkiksi seuraavasti:

Nilolla on ainoastaan toinen käsi. Matilla ainoastaan toinen jalka ja hän kävelee kainalonsauvain avulla, Niilo ja Matti ovat *raajarikkoja*. – Raajarikot ovat onnettomia ihmisiä. Meidän tulee surkutella ja auttaa heitä.⁴⁹

Ei liene sattumaa, että kirjassa esiteltiin luonteenpiirteiden, hyveiden ja paheiden ohella vammaisryhmiä. Tarinoiden kautta oppilaat tunnustivat erilaisia ryhmiä ja identifioituivat omaansa, puhuviin kuuroihin. Kirjan Kuuro-tarinassa korostettiin, että kuurot eivät ole mykkiä, sillä he voivat oppia puhumaan. Sen sijaan eläimet olivat mykkiä.⁵⁰ Mykkyuden rinnastaminen eläimiin oli yleistä oralistien keskuudessa. Viittomakieltä vastustettiin väittämällä, että se edusti ihmislajin kehityksen varhaisvaiheita ja oli siten lähempänä eläinten viestintää kuin puhuminen, joka erotti ihmisen eläimestä.⁵¹ Samalla kuuroja opetettiin tyytymään osaansa, sillä joillain asiat olivat vielä huonommin. Hieman samoin Killinen esitti vuonna 1899 Kuopion kuurojenkoulun uuden rakennuksen avajaisissa pitämässään puheessa, että koulutalo oli kaupunkilaisille muistutuksena heidän etuoikeudestaan kuulla.⁵² Näin sekä kuu-

41. Ks. esim. Kust. Killinen, *Kuuromykkäin koulujen opetus-ohjelma*. SAL 6-7/1896, 94.

42. Baynton 1996, 136-138.

43. Kust. Killinen, *Aidinkielen oppikirja kuuromykkille. I osa*. Kuopion uusi kirjapaino 1894, II-III; Kust. Killinen, Sananen kuuromykkäin arvosteluky'n kehittämisestä. SAL 4/1898, 53; Killinen 1901.

44. SAL 7/1919, 100.

45. Kust. Killinen (Kln.), *Kirjoitusharjoituksista*. SAL 1/1904, 3-6.

46. Ks. KA KK, Ae:1 *Luokkapäiväkirjat (1892-1899)*.

47. Kust. Killinen, 100 *Pientä Kertomusta Kuuromykkille*. Kielen opetuksen tarpeeksi mukailemalla toimittanut Kust. Killinen. Aug. Haradlin kirjapaino 1882, III-V.

48. KA KK, Ae:1 *Luokkapäiväkirjat (1892-1899)*, III luokka 1896-1897.

49. Killinen 1882, 7.

50. Killinen 1882, 8.

51. Ks. esim. Douglas C. Baynton, *Savages and Deaf-Mutes. Evolutionary Theory and the Campaign Against Sign Language in the Nineteenth Century*. Teoksessa John Vickerey Van Cleve (toim.) *Deaf History Unveiled. Interpretations from the New Scholarship*. Gallaudet University Press 1993, 93-99.

52. Kust. Killinen, *Silmäys kuuromykkäin opetuksen nykyiseen asemaan*. SAL 8/1899, 114.

rot että kuulevat saivat paikkansa säälin ja kiitollisuuden hierarkiassa.

Killisen koulun opetus tähtäsi selvästi pidemmälle kuin normaalipuhujien ja -kirjoittajien kasvattamiseen. Vaikka moralismi ja kansalaishyveet olivat keskeinen osa myös kansakoulun opetus sisältöjä, kuurojenopetuksella oli vielä paremmat lähtökohdat muovata oppilaiden asenteita ja ymmärrystä maailmasta. Tätä havainnollistaa esimerkiksi Killisen laatiman äidinkielen oppikirjan minä-sanaa koskeva teksti, joka käytiin Einon luokalla läpi toisena lukuvuonna.⁵³ Oppilaat saivat harjoitella itse lukemaan tekstin, täydentää tyhjät kohdat omilla tiedoillaan ja samalla hahmotella ajatusta omasta aistivasta ja toimivasta (vaan ei kuulevasta) minästä:

Minä olen poika (tyttö). Minun nimeni on - -. Sinun nimesi on - -. Minä olen - vuoden vanha. Minä en voi kuulla; minä olen kuuro. Opettaja kuulee; hän ei ole kuuro. Minulla on ruumis. [...] Minä näen silmillä. Neiti kuulee korvilla. Minä haistan nenällä ja maistan suulla. Kukka haisee hyvältä, mutta sika haisee pahalta. Vehnäleipä maistuu hyvältä, mutta viina maistuu pahalta. Sokeri maistuu makealta, mutta sinappi maistuu karvaalta. Minä puhun, syön ja juon suulla. Minä puren hampailla. Minä hengitän rinnalla. Minä voin tehdä monta työtä käsillä. Minä seison, kävelen, juoksen, hyppään ja tanssin (hyppelen) jaloilla. Minä kampaan tukkani kammalla ja pesen kasvoni ja käteni vedellä. Minä olen koulussa. Opettaja ja neiti opettavat minua. Minä taidan puhua ja lukea; minä taidan kirjoittaa, piirustaa ja laskea. Minä taidan - -. Minä olen ahkera ja tottelevainen; minä en ole laiska enkä tottelematon.⁵⁴

Kokonaan toinen kysymys on, kuinka ideaalit käytännössä tavoittivat oppilaat. Vaikka koulussa heitä pyrittiin valvomaan myös vapaa-

ajalla, oppituntien ulkopuolelle jäi epäilemättä katvealueita, joilla koulun tarjoamat minuuden mallit ja identiteettikehikot saivat haastajia. Joka tapauksessa koulun kieliopetus ja kuuroidentiteetti sen hiljaisena seuralaisena olivat erottamattomissa.⁵⁵

Kotielämä ja kasvatusta nöyryyteen

Vaikka koulusta tuli Einon lapsuusajan tärkein yhteisö, kodin vaikutus tuntui jatkuvasti taustalla. Ulkoisesti hänen elämänsä ei poikennut paljoakaan hänen sisarustensa elämästä. Molempia rytmittivät koulunkäynti vieraalla paikkakunnalla ja kotipappilassa vietetyt loma-ajat. Erona sisaruksiin nähden oli kuitenkin se, että koulusta kotiin tullessa Eino siirtyi aina samalla kuurojen koululaisten yhteisöstä kuulevien maailmaan. Perhe muutti vuonna 1895 Hailuodosta Piippolaan, jonne Niilo Karlsberg siirtyi kirkkoherraksi. Piippolan pappilasta puutarhaympäristöineen tuli Einolle ja perheen muille koulua käyville lapsille mieluinen lomaviettäpaikka. Seitsemästä sisaruksesta vuonna 1891 syntynyt pikkuveli Yrjö oli Einolle kaikkein läheisin, ja veljekset viettivät kesät yhdessä uinnin, kalastuksen ja erilaisen pihatöiden parissa.⁵⁶ Eino ei jäänyt kesäisin ulkopuoliseksi vaan osallistui muiden tavoin niin töihin kuin hupiinkin. Kesälomaansa kuvavassa ainekirjoituksessaan hän kertoo aputöiden ohella ratsastaneensa, ajaneensa polkupyörällä, pelanneensa krokettia ja ampuneensa pilkkaan.⁵⁷ Tällaisia aktiviteetteja hänen luokkakavereidensa aineista tuskin löytyi.

Kun kesätöiden ja -harrastusten fyysisyys muuttui joululomalla virsilauluksi, hartauspuheiksi ja kirkossakäynniksi, Einosta näyttäisi tulleen osallistujan sijaan sivustakatsoja. Kesälomasta hän kertoi Killisen äidinkielen oppikirjan minä-tekstiä muistuttavasti toimivana ja tekeväenä minänä, mutta saman vuoden joulunviettoa hän käsittelee osin ulkopuolisen näkökulmasta:

53. KA KK, Ae:1 Luokkapäiväkirjat (1892–1899), II luokka 1895–1896.

54. Kust. Killinen, *Äidinkielen oppikirja kuuromykille. I osa*. Kuopion uusi kirjapaino 1894, 52.

55. Kuurojenkoulu muistutti totaalista instituutiota etenkin alaluokilla, jolloin oppilaat myös asuivat koulussa. Samalla se oli tietynlaista kuuroidentiteettiä tuottava laitos. Siten se on rinnastettavissa Kaisa Vehkalahden tutkimiin kasvatustieteisiin, joissa ”kasvatustieteiden identiteetti” (*reformatory identity*) oli sekä laitospäätöksen tavoiteltu lopputulos että harjoitetun vallankäytön muoto. Ks. Kaisa Vehkalahti, *Constructing reformatory identity. Girls' reform school education in Finland, 1893–1924*. Peter Lang 2009, xvi–xviii. Erotuksena kasvatustieteisiin, puhekoulujen oppilaat tulivat kouluun yleensä vailla käsitteitä ja kieltä, joten koulun identiteettiä muovaava vaikutus oli vieläkin suurempi.

56. Ks. Yrjö Karilaan arkisto, kirjoittajan hallussa (YKA). Yrjö Karilaan muistelmat, 13–16.

57. KMK EKA AV. Kotimatka.

Isä ja Hilma koristivat kuusta. Kuusi on kaunis. Koko perhe tuli saliin. He lauloivat Jouluvirren. Isä soitti harmoonilla. Pastori luki Jumalan sanaa. Renki meni sisään. Hän heitti joululahjoja ovelta. Me söimme lipeäkallaa, riisiryynipuroa ja torttuja. Me menimme nukkumaan kl: 9. Joulupäivä on 25 p:vä joulukuuta. Jeesus on syntynyt joulupäivänä. Joulupäivänä papit saarnaavat Jesuksen syntymisestä. Silloin mennään kirkkoon hyvin varhain aamulla. Ulkona on pimeä mutta kirkko on valoisa. Minä en ole käynyt Piippolan kirkossa jouluaamuna.⁵⁸

Koti ja koulu eivät olleet Einolle kokonaan erilisiä paikkoja. Ainekirjoitusvihko kulki mukana kotonakin, ja vanhempia kehoitettiin kertaamaan ja kyselemään oppilailta sanoja myös kesällä.⁵⁹ Koulun vaikutus tuntui kotona myös isän välityksellä, sillä tämä tunsikin Killisen henkilökohtaisesti. He olivat Helsingissä valtiopäiväedustajina sekä erilaisissa valiokunta- ja komiteatoissa samaan aikaan.⁶⁰ Niilo Karlsberg oli poikansa kautta kiinnostunut kuurojen asiasta ja teki myös siihen liittyviä aloitteita. Hän ehdotti esimerkiksi Kuopion hiippakunnan pappeinkokouksessa vuonna 1896 tietävästi ensimmäisenä Suomessa kuurojentöyhön suunnatun papinviran perustamista.⁶¹ Karlsberg kuului myös Kuuromykkäin Auttajayhdistykseen, joka oli kuulevien ylläpitämä kuurojen asialle omistautunut hyväntekeväisyysjärjestö.⁶² Isä oli siis kiinnostunut Einon kasvatuksesta, ja luultavasti he keskustelivat Killisen kanssa myös Einon asioista tavatessaan Helsingissä.

Isä joutui olemaan paljon poissa kotoa luottamustehtäviensä vuoksi, mutta piti Einoon

säännöllisesti yhteyttä kirjeiden välityksellä. Isän lähettämiä kirjeitä on säilynyt vuodesta 1899 lähtien. Viimeistään tuolloin Einon luku- ja kirjoitustaito mahdollistivat tasapuolisen kirjeenvaihdon. Einon kirjoittamat kirjeet eivät ole säilyneet, mutta isän vastauskirjeet paljastavat myös niiden sisältöjä. Pääasiassa Helsingistä lähetetyissä kirjeissään isä kertoo elämästään ja töistään sekä kyselee Einon koulukuulumisia. Silmiinpistävintä kirjeissä on kuitenkin niiden opettava, valistava ja osin holhoava sävy. Jokaisen kirjeensä hän päättää hieman mukailleen fraasilla: ”Ole, poikaseni, tottelevainen, ahkera ja siivo”.⁶³ Isän kirjeissään antamat opetukset tukivat koulun moraalista kasvatusta, mutta menivät pidemmälle tottelevaisuuden, nöyryyden ja ahkeruuden kaltaisten hyveiden korostamisessa.

Niilo Karlsberg oli teologiselta suunnaltaan beckiläinen ja yhteiskunnallisissa kysymyksissä vanhoillinen, mikä näkyi myös Einolle välitetyssä arvomaailmassa.⁶⁴ Isä korosti erityisen nöyrää suhtautumista koulutukseen, sillä monille kuuroille tätä mahdollisuutta ei suotu ollenkaan.⁶⁵ Lisäksi Einon tuli ymmärtää, että hänen vanhempansa ja opettajansa näkivät paljon vaivaa, jotta hänestä tulisi ”kelvollinen ihminen”. Se velvoitti hänet elämään niin kuin hänelle opetettiin.⁶⁶ Haaveileminen kuuloaistista ja normaalista elämästä oli turhaa ja loukkasi jopa Jumalan asettamaa järjestystä. Einon kerrottua kirjeissään yhdysvaltalaislääkäristä, joka väitti pystyvänsä parantamaan kuurouden, isän vastaus oli lähes tuotunut:

Minä luulen että se lääkäri Amerikassa, joka sanoo voivansa parantaa kuuron, valehtelee.

58. KMK EKA AV. Joulun vietto kotonani.

59. Kust. Killinen, Koti ja koulu. *SAL* 3-4/1903, 34-35.

60. Ks. Niilo Karlsbergin toiminnasta: Julkunen [tulossa]. Karlsberg ja Killinen tapasivat välillä Helsingissä, ja isä kertoi tästä myös Einolle kirjeissään. Ks. esim. Niilo Karilaan arkisto, Ilona Herlinin hallussa (NKA), Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille 6.5.1900.

61. Rantala, 2010, 37-38. Ehdotus lähetettiin myös kirkolliskokoukseen. Kirkon näkökulmasta ongelmana oli se, että kuurot jäivät usein kotona vaille kristillistä kasvatusta. Ensimmäiset kuurojenpappien virat perustettiin kuitenkin vasta 1906.

62. Ks. esim. Rantala 2010, 25.

63. Ks. esim. NKA, Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille Helsingissä 8.12.1899. On mahdollista, että opetusten välittämisen ohella kirjeenvaihto oli jopa Killisen suositteloima keino kehittää Einon kirjoitus- ja kommunikointitaitoja, ja näin se tuki myös koulun soveltavaa kieliopetusta.

64. Ks. Julkunen [tulossa]. Beckiläisyydestä ks. esim. Eino Murtorinne, *Suomalainen teologia autonomian kautena (1828-1918)*. Gaudeamus 1986, 135-137, 157-158.

65. NKA, Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille Helsingissä 27.11.1899.

66. NKA, Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille Helsingissä 9.2.1900.

Amerikan lehdissä on paljon valheita. Minä luulen että kuuroja ei voi kukaan ihminen parantaa.⁶⁷

Kuuroistakin saattoi kuitenkin tulla ”hyödyllisiä ihmisiä tässä maailmassa”, ja jos he uskoivat Jumalaan ja elivät tämän tahdon mukaisesti, hekin pääsivät taivaaseen. Taivaassa kuurojen ja kuulevien välillä ei ollut isän mukaan eroa, vaan ”kaikilla on yhtä hauska ja onnellinen olo ja elämä”.⁶⁸

Isällä ei luultavasti ollut todellista huolta Einon kunnollisuuden suhteen. Ensimmäisien lukuvuosien rikkomusten jälkeen viidennen luokan luokkapäiväkirjassa mainitaan, että Eino ”paransi paljon käytöstään” ja hänen käytösnumerosensa nousi yhdeksästä kymmeneen.⁶⁹ Luultavasti isän opetuksissa olikin kyse kuurojen älykkyyteen kohdistuneesta epäluulosta ja uskosta toiston voimaan. Välillä isä kirjoitti myös hyvin rakastavaan sävyyn lopettaen kirjeensä ”lempeä isäsi” tai ”hellä isäsi”, ja ajoittain hän lähetti Einolle pieniä lahjoja tai rahaa makeisten oston.⁷⁰ Tiettyyn rajaan asti Eino oli perheessään kuin muutkin lapset. Esimerkiksi isän antamat opetukset tuskin poikkesivat sisällöltään kuuleville lapsille annetuista, joskin niiden intensiteetti oli voimakkaampi.⁷¹ Tulevaisuuden ja siihen kohdistettujen odotusten suhteen Einon asema oli kuitenkin erilainen. Einon kohdalla tottelevaisuus, ahkeruus ja nöyryys riittivät hyvään elämään, muuta ei tarvittu eikä odotettu.

Kansalaisvelvollisuuksia vastaanottamassa ja välittämässä

Kunnon kansalaiseksi tuleminen oli voimakas viesti Einon koulun ja isän opetuksissa. Kuurojen odotettiin tulevan osaksi yhteiskuntaa, mutta tässä tapauksessa osallisuus tarkoitti kuuliaisuutta, itsensä elättämistä sekä Suomen kieleen ja

kulttuuriin sopeutumista. Killisen koulussa opetettiin perustiedot yhteiskunnasta, mutta tavoitteena oli saada oppilaat selviytymään kuulevien maailmassa ja esimerkiksi lukemaan sanomalehtiä ja kirjallisuutta, ei niinkään osallistumaan kehkeytymässä olevaan kansalaisyhteiskuntaan.⁷² Mitä pidemmälle opinnot etenivät, sitä enemmän opetuksessa korostuivat oppilaiden tulevat velvollisuudet kansalaisina. Einon ainekirjoitusvihkossa on vuosilta 1901 ja 1902 useita raittiutta, tottelevaisuutta ja kunnollisuutta tähdentäviä kirjoituksia.⁷³ Kyse oli luultavasti harjoituksista, joissa oppilaat saivat kirjoittaa omin sanoin siitä, kuinka heidän tuli elää koulun päätyttyä.

Samoin kuin kuulevien kansakoulujen, Killisen koulun opetus oli hyvin suomalaiskansallista. Einon vihkossa on kouluaineita niin Mikael Agricolasta suomalaisen kirjallisuuden isänä, suomalaisista muinaisuskonnoista kuin myös omasta kotiseudusta. Opetuksen tavoitteena oli liittää kuurot osaksi kansallista kulttuuria, mutta monin paikoin Eino tarkastelee ainekirjoituksissaan suomalaisia ja heidän asioitaan ulkopuolisen näkökulmasta.⁷⁴ Keväällä 1902 Killisen koulussa järjestettiin Elias Lönnrotin syntymän 100-vuotispäivän kunniaksi suuri juhla, josta eräs koulun oppilas kirjoitti kuvauksen *Kuuromykkään Lehteen*. Juhlaan kuului muun muassa esitys, jossa kaksi karjalaisukkoa lausui runoja kolmannen säestäessä kanteleella. Kirjoituksen laatija valitelti, etteivät oppilaat ymmärtäneet runonlausunnasta mitään, sillä karjalalaisukkojen suut olivat viiksien peitossa.⁷⁵ Tämä jopa hieman huvittava tapaus kertoo toisaalta Killisen koulun pyrkimyksestä sitoa kuurot kansalliseen kulttuuriin, mutta myös aiheutuneista yhteentörmäyksistä, kun normalisaatioissa unohtui oppilaiden todellinen poikkeavuus.

Vaikka Killisen koulussa oppilaita valmistettiin kuulevien maailmaa varten, heidät saatettiin

67. NKA, Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille Helsingissä 9.2.1900. Myös Suomen lääkärinkunnan yleinen näkemys tuolloin oli, ettei kuuroja voida parantaa. Ks. Harjula 1996, 115.

68. NKA, Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille Helsingissä 9.2.1900.

69. KA KK, Ae:1 Luokkapäiväkirjat (1892–1899), V luokka 1898–1899.

70. Ks. esim. NKA, Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille 6.5.1900; NKA, Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille Helsingissä 19.2.1900;

NKA, Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille Piippolassa 21.10.1900.

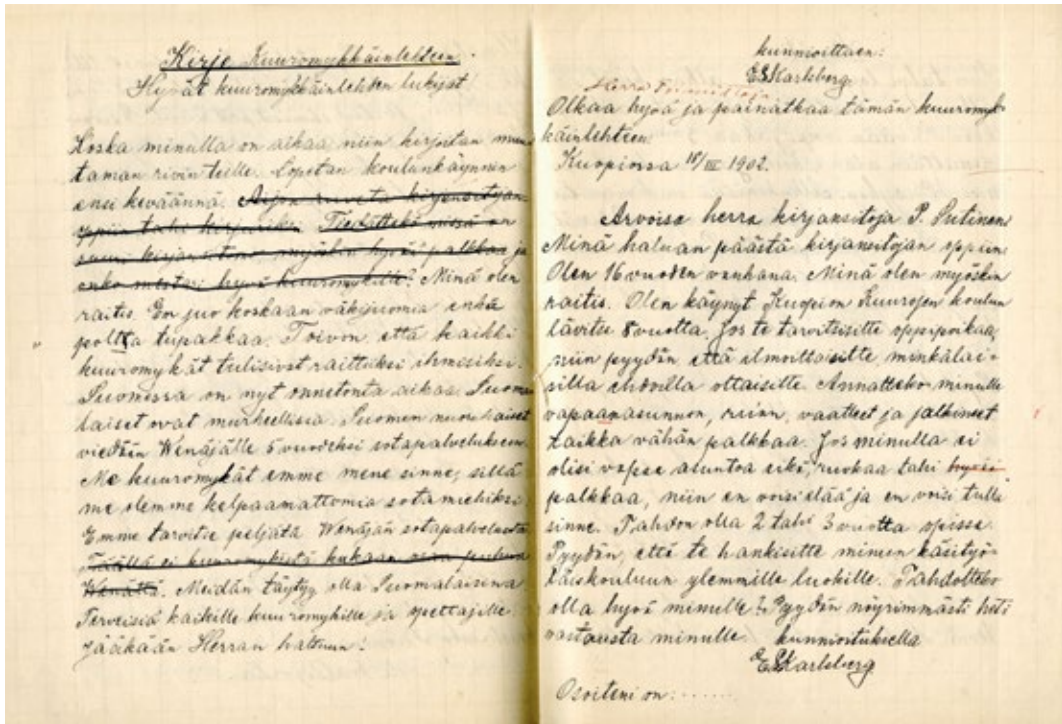
71. Vrt. YKA, Niilo Karlsberg Yrjö Karlsbergille Helsingissä 15.9.1902.

72. Ks. esim. Killinen 1896, 101.

73. Ks. esim. KMK EKA AV. Ihmisen velvollisuudet.

74. Ks. esim. KMK EKA AV. Mikael Agrikola.

75. *Kuuromykkään Lehti* (KL) 4/1902, 59–61.

tekemisiin myös aikuisten kuurojen kanssa. Esimerkiksi sunnuntai-iltaisin koulussa kokoontui entisten oppilaiden "sivistysseura", johon myös yläluokkien oppilaat saivat osallistua.⁷⁶ Kouluun tilattiin myös *Kuuromykkäin Lehteä*, jota ainakin yläluokkien oppilaat saivat lukea.⁷⁷ Lehdessä ilmestyi sen perustamisesta vuonna 1896 lähtien kuurojen lähettämiä lukijakirjeitä, joissa he kertoivat elämästään ja lähettivät terveisiä maan kuuroille "siskoille ja veljille".⁷⁸ Samaan aikaan kun eri puolille maata perustettiin kuurojenyhdistyksiä, lukijakirjeet rakensivat kuurojen ylipaikkallista (kuviteltua) yhteisöä, joka alkoi hahmotua myös Killisen koulun yläluokkien oppilaille.⁷⁹

Einon ainekirjoitusvihkossa oleva *Kuuromykkäin Lehteen* lähetettävän lukijakirjeen luonnos keväältä 1902 viittaa siihen, että yläluokkien oppilaat myös harjoittelivat kuurojenyhteisössä kommunikointia. On epäselvää, lähetettiinkö lukijakirje lehteen vai oliko kyseessä pelkkä harjoitus. Joka tapauksessa Einon kirjoittama luonnos

■ Kuva 4. Ote Einon kouluvihkon kirjelunoksista. Lähde: Työväenmuseum Werstas/Kuurojen museo.

kuuua, kuinka monenlaisia asioita hänen mielestään liikkui viimeisenä kouluvuonna:

Koska minulla on aikaa niin kirjoitan muutama rivin teille. Lopetan koulunkäynnin ensi keväänä. Aijon ruveta kirjansitojanoppia tahi kirjuriksi. Tiedättekö missä on suuri kirjansitomo, myöskin hyvää palkkaa ja onko mestari hyvä kuuromykkäille? Minä olen raitis. En juo koskaan väkijuomia enkä polta tupakkaa. Toivon, että kaikki kuuromykkät tulisivat raittiiksi ihmisiksi. Suomessa on nyt onnetonta aikaa. Suomalaiset ovat murheellisia. Suomen nuorukaiset viedään Wenäjälle 5 vuodeksi sotapalvelukseen. Me kuuromykkät emme mene sinne, sillä me olemme kelpaamattomia

76. SAL 7/1902, 117–120. Kuurojenyhdistystä Kuopiossa ei tuolloin vielä ollut.

77. KL 4/1896, 60; Salmi & Laakso 2005, 69.

78. Ks. esim. KL 2/1896, 32.

79. Ks. lukijakirjeistä tai paikalliskirjeistä osana suomenkielisen lehdistön kehitystä, varhaista ruohonjuuritason yhteiskunnallista toimintaa ja ylipaikkallisen yhteisön syntyä Heikki Kokko, Suomenkielisen julkisuuden nousu 1850-luvulla ja sen yhteiskunnallinen merkitys. *Historiallinen Aikakauskirja* 117 (2019), 12–21.

sotamiehiksi. Emme tarvitse peljätä Wenäjän sotapalvelusta. Täällä ei kuuromykistä kukaan osaa puhua Wenättä. Meidän täytyy olla Suomalaisina. Terveisiä kaikille kuuromykille ja opettajille.⁸⁰

Opettaja luultavasti yliviivasi työnhakuun liittyvät kohdat lukijakirjeeseen kuulumattomina, venäjän kielen osaamattomuuden ehkä varovaisuussyistä. Poikkeuksellinen aika asevelvollisuuslakeineen näyttäisi tulleen myös Einon tietoisuuteen.⁸¹ Hän esitti polveilevassa lukijakirjeessään, että suomalaisten parhaillaan käymä taistelu ei koskenut ”sotamiehiksi kelpaamattomia” kuuroja, joiden täytyi kuitenkin ”olla Suomalaisina.” Katse oli jälleen ulkopuolisen. Omalle ryhmälleen, kuurojen kuvittelulle yhteisölle, hän kertoi olevansa raitis ja kehotti muitakin olemaan. Näin hän pääsi ensi kertaa kokeilemaan itse valistajan positiota, jota varten hänellä oli sekä koulun ja isän toistama viesti että *Kuuromykkäin Lehden* kautta syntynyt yleisö.

Omaa paikkaa etsimässä

Valmistuttuaan keväällä 1902 Eino oli koulutautunut niin pitkälle kuin kuuroille oli tuohon aikaan mahdollista.⁸² Koulun alkaminen oli ollut iso elämänmuutos, ja nyt koulun päättymistä seurasi jälleen vaikea vaihe, kun Einon tuli löytää uusi paikkansa sekä kuulevien että kuurojen yhteisöissä. Koulussa oli pohdittu ammatinvalintaa, ja pojille oli opetettu käsitöitä toiselta luokalta alkaen.⁸³ Tämä heijastaa sitä, millaisille aloille koulun poikaoppilaiden odotettiin työllistyvän. Kaupungissa asuvien miespuolisten kuurojen yleisin ammatti oli puuseppä. Vuosisadan vaihteessa käytiin keskustelua myös kuurojen ammattialan laajentamisesta esimerkiksi graafi-

sen alan töihin ja konttoritöihin.⁸⁴ *Kuuromykkäin Lehti* laajensi osaltaan valikoimaa esittelemällä erilaisia kuuroille sopivia ammatteja, ja lehden lukijakirjeissä kuurot myös kertoivat, millaisille aloille olivat päätyneet. Aikaisemmin lahjakkaista oppilaista oli voinut tulla kuurojenkoulujen opettajia, mutta oralismin valtakaudella tämä vaihtoehto oli suljettu.

Einon ainekirjoitusvihkossa on seitsemännellä luokalla laadittu kirjeluonnos, jossa hän pyytää rovastilta papinkirjaa Oulun käsityöläiskouluun hakemista varten. Vihkossa on myös viimeisenä koulukeväänä kirjoitettu kirje, jossa hän hakee kirjansitojan oppipaikkaa.⁸⁵ Käsityöala näyttäisi siten olleen Einollekin ammatinvalinnan lähtökohta. Koulun jälkeen Piippolassa oleskellessaan hän ryhtyi harkitsemaan myös puuseppän ammattia. Tämä tiedetään, sillä hän ryhtyi kirjeenvaihtoon Killisen kanssa, jolla oli tapana opastaa ja neuvoa oppilaitaan myös koulun päätyttyä.⁸⁶ Killinen piti puuseppän ammattia Einolle sopivana, vaikka tämä olikin ollut ”liian hätäinen” koulussa. Toiseksi vaihtoehdoksi hän ehdotti kirjurin ammattia. Killinen kuitenkin painotti, ettei Einon kannattanut kiirehtiä oppipaikan etsimisessä, sillä tällä oli ”hyvä koti”, jossa ensin vahvistua ”sielun ja ruumiin puolesta”. Toista oli luokkakaivereilla, joiden oli pakko aloittaa työt heti koulun päätyttyä.⁸⁷

Samassa kirjeessä, jossa Eino pohti puuseppän ammattia, hän oli kysellyt Killiseltä, voivatko kuurot opiskella ruotsia, ja otetaanko Kansanvalistusseuraan jäseniksi kuuroja. Samalla hän oli ilmaissut kiinnostuksensa suomalaistaa sukunimensä. Killinen piti aikeita toissijaisina ja korosti puheen, kirjoittamisen ja laskennon harjoittelun tärkeyttä.⁸⁸ Ainakin aineiden kirjoittamista Eino jatkoi, sillä hänen vihkossaan on syksyltä 1902 muun

80. KMK EKA AV. Kirje Kuuromykkäinlehteen 18.3.1902.

81. Isä kertoi kirjeessään Einolle huhtikuun 1902 kutsuntamellakasta Senaatintorilla. Eino myös kyseli isältään Nikolai Bobrikovista. Ks. NKA, Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille Helsingissä 6.2.1902; NKA, Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille Helsingissä 22.4.1902.

82. KA KK, Bbb:2 Oppilasmatrikkelit (1862–1908). Hän pääsi samalla myös ripille. Ammattikoulutusta tai muuta jatkokoulutusta ei ollut kuuroille tuolloin vielä tarjolla.

83. KA KK, Ae:1 Luokkapäiväkirjat (1892–1899), II luokka 1895–1896.

84. Harjula 1996, 87–91; Salmi & Laakso 2005, 247.

85. KMK EKA AV. Kirjeluonnos 5.2.1901; KMK EKA AV. Kirjeluonnos 1902. Karlsbergien perheessä oli harrastettu kesäisin kirjansidontaa. Heillä tapana oli sitoa esimerkiksi aikakauslehtien vuosikerrat yhdessä isoiksi niteiksi Ks. YKA, Yrjö Karilaan muistelmat, 14.

86. SKS KIA KKA, Kustaa Killinen Eino Karlsbergille Kuopiossa 21.9.1902, Kirjetoiste 1142:92:1. Killinen toivoi, että kirjeenvaihto jatkuisi läpi elämän.

87. SKS KIA KKA, Kustaa Killinen Eino Karlsbergille Kuopiossa 21.9.1902, Kirjetoiste 1142:92:1.

88. SKS KIA KKA, Kustaa Killinen Eino Karlsbergille Kuopiossa 21.9.1902, Kirjetoiste 1142:92:1.

muassa kirjoitus puusepän ammatista.⁸⁹ Samana syksynä Eino sai julkaisuksi myös ensimmäisen kirjoituksensa *Kuuromykkäin Lehdessä* nimimerkillä E.S.Kg. Kyseessä oli tarina kuurosta ja epäsiististä ”indianipojasta”, josta tuli puhekoulussa sivistynyt ja puhdas, ”kuin muutkin pojat”.⁹⁰ Kirjoitus oli luultavasti mukaelma jostain aiemmasta tarinasta, ja sisarukset ehkä auttoivat kirjoittamisessa, mutta sen kautta Eino oli jälleen askeleen lähempänä kuurojenyhteisöä.

Einon aika Piippolassa näyttäisi kuitenkin käyneen pitkäksi, ja hän kirjoitti Killiselle ikävöivänsä Kuopion kuurojenkouluun.⁹¹ Yrjö-veljestäkään ei ollut seuraa sen jälkeen, kun tällä jatkui koulu Oulussa kesän päätyttyä. Eino jatkoi kirjeenvaihtoa myös isänsä kanssa tämän oleskellessa jälleen Helsingissä. Isä piti tärkeänä, että Eino paransi käsialaansa tulevaa ammattia varten ja lähetti tälle oppaan kirjainten harjoittelua varten. Ruotsin opiskeluun isä sen sijaan suhtautui tylymmin kuin Killinen: ”Ei sinuun Ruotsin kielen oppimisestasi taida tulla mitään. Olisi hyvä, jos sinä oppisit oikein hyvin Suomeakaan.” Eino kyseli isältä jatkuvasti kirjeissään, milloin pääsisi oppipaikkaan tai edes vierailulle Ouluun. Isä piti parempana pysyä kotona siihen asti, kunnes Eino olisi kypsä herkästi huonoille teille johdattavaan kaupunkielämään. Vaikka kyseessä oli rippikoulun ja kuurojenkoulun käynyt 16-vuotias nuorukainen, isän asenne oli edelleen holhoava. Isä kielsi Einolta myös vierailun erään kaverin luo, sillä pelkäsi, että tämä vilustuu tai jää hevosen yliajamaksi, eikä tämä tullut muutenkaan yksin toimeen, koska puhui isän mukaan ”sekavasti”. Isä järjesti Einon kuitenkin tekemään puutöitä paikallisen kirkkoväärtin luo.⁹²

Eino kirjoitti tilanteestaan myös Killiselle, joka lohdutti, että tällä oli vielä aikaa elää itsenäisesti ja kannusti jatkamaan opiskelua. Eino oli valittellut kirjeissään puhumisen ja huulitalukemi-

sen vaikeutta. Killinen kannusti hengittämään syvemmin ja jatkamaan puheharjoituksia. Huulitalukemisen ongelmaksi hän arveli sitä, että ihmiset puhuivat Piippolassa eri murretta kuin Kuopiossa.⁹³ Pian perhe alkoi kuitenkin valmistella muuttoa Helsinkiin, kun isä sai keväällä 1903 kutsun tulla hoitamaan kirkollistoimikunnan esittelijäsihteerin virkaa. Killinen oli iloinen kuullessaan uutisesta, mutta aavisteli jo, että Helsingin kuurojenyhteisö saattoi olla uhka Einon puhetaidolle:

Helsingissä on suuri kuuromykkäin yhdistys ja luonnollisesti sinäkin joskus käyt heidän kokouksissaan; siellä aivan viitataan, vaikka kyllä siellä on ainakin muutamia kuuromyksiä, jotka osaisivat hyvin puhua. Minä toivon, ettet sinä unhottaisi puhetta ja puhehuomaamista, sillä se on kuuroille hyvin tärkeä ja suuriarvoinen lahja. Tulee hyvin toimeen kun vaan ymmärtää mitä toiset ihmiset puhuvat. Puhuminen ja puhehuomaaminen kehittää paljo enemmän kuuron ymmärrystä kuin käsillä viittaaminen.⁹⁴

Einon vihkon viimeinen kirjoitus käsittelee muuttoa Helsinkiin ja muistuttaa hieman hänen koulumatkamuiistelmaansa. Jälleen hän joutui muuttamaan maisemaa, mikä aiheutti epävarmuutta: ”Olen ajatellut, että Helsingissä olisi minun ikävä olla, enkä tiennyt mihin toimeen ryhtyisin.”⁹⁵ Tällä kertaa matkassa ei kuitenkaan ollut mykkä ja kielitaidoton poika. Isän ja Killisen vähättelystä huolimatta hän oli jatkanut myös ruotsin opiskelua. Vuoden 1904 alussa *Tidskrift för Döfstumma* -lehdessä ilmestyi Einon ruotsinkielinen lukijakirje, jossa hän kertoo muutostaan Helsinkiin. Edelleenkin hän ei tiennyt, mille alalle ryhtyisi, mutta kuten Killinen oli arvellut, hän liittyi ensi töikseen jäseneksi Helsingin Kuurojenyhdistyksen. Yhdistyksessä oli muitakin Killisen koulun

89. KMK EKA AV, Puusepän ammatti. Vihkossa on myös uusi lukijakirjeen luonnos. Koulussa kirjoitetun tavoin se on polveileva edeten kuuroille suunnatusta raittiuskehotuksesta Amerikan siirtolaisuuden epäisänmaallisuuteen ja suomen kielen ”miehuullisuudesta” buurien isänmaallisuuteen. Ks. KMK EKA AV. Lukijakirjeen luonnos 16.11.1902.

90. KL 11/1902, 156–158.

91. SKS KIA KKA, Kustaa Killinen Eino Karlsbergille Kuopiossa 21.9.1902, Kirjetoiste 1142:92:1.

92. NKA, Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille Helsingissä 17.9.1902; NKA, Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille Helsingissä 8.10.1902; NKA, Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille Helsingissä 23.11.1902; NKA, Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille Helsingissä 18.2.1903.

93. SKS KIA KKA, Kustaa Killinen Eino Karlsbergille Kuopiossa 18.1.1903, Kirje 1142:92:2.

94. SKS KIA KKA, Kustaa Killinen Eino Karlsbergille Kuopiossa 29.9.1902, Kirje 1142:92:3.

95. KMK EKA AV. Matkani Piippolasta Helsinkiin. Päiväty 5.11.1903.

käyneitä, mutta siitä huolimatta kaikki puhuivat viittojen: ”Där talas nästan uteslutande med tecken.”⁹⁶

Lopuksi: kuin muutkin pojat?

Eino Karlsbergin nuoruuden kokemushistoriallinen tarkastelu osoittaa, kuinka rajatuista aineksista vuosisadan vaihteen kuurojen kansalaisuus rakentui. Virallisissa yhteyksissä käytetty ”aistivallinen” kuvaa hyvin sitä, kuinka Karlsberg kohdattiin kotona ja koulussa. Ympäristön hänelle antama apu tähtäsi siihen, että hänestä tulisi kuuroudesta huolimatta itsensä elättävä ja onnellinen ihminen. Onni löytyi tuonpuoleisen elämän odotuksesta sekä oman paikan löytämisestä säälin ja kiitollisuuden hierarkiassa; omaan osaan tyytymisestä ja kiitollisuudesta julkisesti kustannettua kieliovetusta ja kuulevien suopeutta kohtaan. Sen sijaan kansalaisuudelle osallistuvassa tai aktiivisessa merkityksessä ei ollut tilaa.

Karlsbergin saama kieliovetus ulottui hyvin syvälle hänen itseymmärrykseensä ja käsitykseensä maailmasta, eikä ole yllättävää, että hän ryhtyi etsimään kansalaistumisen väyliä esimerkiksi juuri raittiudesta ja raittiusvalistuksesta. Kuurojenyhdistyksessä valistus luultavasti kääntyi viittomakielelle ja sai vähitellen itsenäisemmän ja kypsemmän muodon. Oralistinen opetus soveltavine kieliharjoituksineen kykeni siten tietyin rajoituksin liittämään kuurot sekä käytännössä että kokemuksellisesti kansakuntaan. Vaikka Killisen koulussa kiellettiin viittominen, oppilaille tarjottiin yläluokilla myös mahdollisuuksia luoda siteitä kuurojenyhteisöön. Oralistinen koululaitos tuki siten myös ylipaikallisen kuurojenyhteisön ja kuuroidentiteetin syntyä. Eino ei myöskään tietävästi kyseenalaistanut missään vaiheessa puhetaidon merkitystä, vaikkakin valitteli ontuvaa puhetta usein.

Silti kuurot tulivat kansalaisiksi pikemmin oralismista *huolimatta* kuin sen ansiosta. Karlsberg halusi nuorena elämältään enemmän kuin koti ja koulu pystyivät tarjoamaan. Kuu-

levat ihmiset ympärillä osallistuivat erilaiseen aatteellis-yhteiskunnalliseen toimintaan, tekivät raittiuslupauksia, suomalaistivat sukunimiänsä ja puolustivat Suomen autonomiaa venäläistämispoliittikkaa vastaan, mutta kuuroille tällainen esitettiin toissijaisena puhe- ja kirjoitustaitoon nähden. Oralistisen koulun lupaus tehdä kuuroista lähes ”normaaleja” petti varmasti monet. Jos puhetaito jäi joka tapauksessa heikoksi, huulitalukeminen oli käytännön elämässä vaikeaa ja yhteiskunnallinen osallistuminen kanavoitui viittomakielisiin kuurojenyhdistyksiin, mitä hyötyä oli vuosia vaatineesta ja vaivalloisesta kieliovetuksesta? Anne Quartaro on todennut, että kun oralismi ei kyennyt Ranskassa integroimaan kuuroja luvattulla tavalla yhteiskuntaan, moni heistä kiinnostui työväenliikkeestä ja sosialismista⁹⁷. Poikivatko pettymyksen kokemukset Suomessa samankaltaista aktivoitumista, vai kanavoitui kuurojen toiminta puhtaasti kansalliseen projektiin? Tämä jää jatkotutkimuksen selvitettäväksi. Jos lopuksi katsotaan alussa mainittua viittomakuoroa hieman vinosti, voidaan kysyä, oliko kuoron esittämä Maamme-laulu sittenkin kuurojen suomalaistumisen huippukohdan sijaan provokaatio ja protesti, jolla pyrittiin horjuttamaan kuulevien hegemoniaa. Kansakunnanrakentamiseen elimellisesti kuulunut kuorolaulu, jos joku, oli saanut kuurot tuntemaan itsensä ulkopuoliseksi vuosikymmenten ajan.

Anonyymien arvioijien ohella esitän kiitokset tekstiä kommentoineille Ida Vesteriselle ja Karoliina Puraselle.

FM **Lauri Julkunen** viimeistelee Jyväskylän yliopistossa Suomen historian oppiaineessa väitöskirjaa, joka käsittelee Eino Karlsbergin pikkuveljeä Yrjö Karilasta poikien kasvattajana 1910–1960-luvuilla.

Sähköposti: lauri.julkunen@jyu.fi.

96. *Tidskrift för Döfstamma* 69/1904, 838–834.

97. Anne Quartaro, *The Paradox of Social Progress. The Deaf Cultural Community in France and the Ideals of the Third Republic at the Turn of the Twentieth Century*. Teoksessa Susan Burch & Michael Rembis (toim.) *Disability Histories*. University of Illinois Press 2014, 292–298.